

معیار طراحی سوالات امتحانی درس دین و قرآن

دبیرخانه دینی و قرآن
مستقر در مشهد

و به‌جا استفاده کند.

۴. **تجزیه و تحلیل:** دانش‌آموز در این سطح قادر خواهد بود مطالبی را که به او عرضه می‌شوند، در زمینه‌های یادگرفته شده طبقه‌بندی کند. مثلاً در منطق، مطالب دارای سفسطه را بفهمد و آن‌ها را از استدلال درست منطقی جدا کند و یا عناصر تشکیل‌دهنده‌ی این سفسطه را معرفی کند.

۵. **ترکیب:** در این سطح، دانش‌آموز قادر است از مطالب اولیه‌ی فرا گرفته شده، مثلاً استدلال تازه‌ای درباره‌ی توحید ارائه دهد و یا با فراگرفتن مقدماتی، برای معاد استدلال بیاورد.

۶. **ارزش‌یابی (قضاوت و داوری):** در آخرین سطح حوزه‌ی شناخت، دانش‌آموز می‌تواند مطالب درست و نادرست را از هم تشخیص و تمیز دهد. به عبارت دیگر، مطالب را آن‌قدر درونی و محکم فرا گرفته است که خود می‌تواند درباره‌ی صحت یا عدم صحت آن‌ها داوری کند.

ب) حیطه‌ی عاطفه

حیطه‌ای است شامل علاقه‌ها، احساسات، ارزش‌ها، اخلاقیات و عواطف انسانی. در تعلیم و تربیت حوزه‌ی دینی، به این حوزه «دل» اطلاق می‌شود که خود پنج سطح یا طبقه دارد:

۱. **دریافت:** یعنی این‌که فرد در مرحله‌ی اول با ارزش یا نوع جدیدی از موضوع اخلاقی یا ارزشی برخورد می‌کند و به اصطلاح آن را درمی‌یابد. در این‌جا، شخص هیچ واکنشی (اعم از مثبت یا منفی) از خود نشان نمی‌دهد.

۲. **واکنش:** در این سطح یا مرحله، فرد فقط به موضوع توجه نمی‌کند، بلکه نسبت به آن واکنش نشان می‌دهد. به عبارت دیگر،

با توجه به فصل امتحانات دانش‌آموزان، معیار طراحی سوالات تقدیم شما خوانندگان عزیز می‌شود. امید است مفید فایده واقع شود.

حیطه‌های تربیتی

دانشمندان تعلیم و تربیت هدف‌های تعلیم و تربیت را در سه حیطه‌ی شناختی، عاطفی، و روانی- حرکتی تقسیم‌بندی و سامان‌دهی کرده‌اند.

الف) حیطه‌ی شناختی

حیطه‌ای است که آموختن و به‌طور کلی پیدا کردن شناخت به آن مربوط می‌شود. این حیطه شش سطح یا طبقه دارد که به ترتیب از ساده به مشکل عبارت‌اند از:

۱. **دانش:** در این‌جا دانش یعنی حفظ یک مطلب. مثلاً نبی یعنی پیامبر، یا معاد یعنی زندگی پس از مرگ.

۲. **درک و فهم:** عامل فهمیدن در این سطح، یعنی برقراری ارتباط بین معنای لغوی کلمه با مفهوم واقعی آن. برای مثال، دانش‌آموز معنی واحد را بلد است، ولی فهم و درک خدای واحد در سطحی بالاتر از دانستن معنای آن است و آن یعنی فهم بلاشریک بودن او.

۳. **کاربرد:** در این سطح دانش‌آموز باید بتواند، بدون نیاز به راهنمایی، عبارت فهمیده شده را در موقعیت مناسب به کار بندد و از آن استفاده کند. مثلاً برای اثبات نبوت، از کلمه‌ی نبی به موقع

دانش آموزان دوره‌ی دبیرستان ممکن است در برخی حیطه‌های شناخته‌شده از حداقل دانش و درک و فهم در مسائل دینی و قرآن برخوردار باشند

نسبت به آن توجه فعالانه دارد یا رفتارهای داوطلبانه و فرمان‌برانه از خود بروز می‌دهد.

۳. ارزش‌گذاری: در این مرحله، رفتار فرد با ثبات شده است؛ به طوری که نشان‌دهنده‌ی دست یافتن او به خصلتی ناشی از عقیده است. درحقیقت، ارزش ارائه‌شده به او، به گونه‌ای برایش درونی شده است.

۴. سازمان‌بندی (تدوین): در جریان درونی شدن ارزش‌ها، فرد با ارزش‌های متعدد و متفاوتی روبه‌رو می‌شود. در این مرحله، آن‌ها را تدوین می‌کند، به‌صورت نظام‌دار و براساس ضرورت و اهمیتشان، آن‌ها را مرتب می‌کند و به روابط بین آن‌ها نظم و نسق می‌دهد.

۵. تبلور (درونی شدن): در این مرحله، رفتارهای ارزشی فرد براساس احساس و عواطف نیست. او آن‌قدر در این زمینه به کمال رسیده و اصطلاحاً پخته شده که به ثبات رسیده است و به سادگی و راحتی تغییر نمی‌پذیرد.

ج) حیطه‌ی روانی-حرکتی

نظر به این‌که بحث در این حیطه حول محور مهارت‌های حرکتی و رفتار افراد یا دانش‌آموزان است مثلاً یادگیری قرائت نماز، روخوانی و روان‌خوانی قرآن کریم و سایر اعمال شبیه به این موضوع در حیطه‌ی روانی-حرکتی و یا مهارتی قرار می‌گیرد.

طرح سؤال با توجه به حیطه‌های تربیتی (الف) حیطه‌ی شناخته‌شده

بنای کتاب‌های دینی و قرآن بر حفظ مطالب نیست و اصرار دارد که مسائل را پس از حوزه‌ی شناخت، به سمت ایمان و سپس عمل صالح سوق دهد. بنابراین، سؤال‌های ما باید دارای این جهت‌گیری باشد و بر محفوظات کمتر تکیه کند تا در این حیطه، هرچه بیش‌تر به سمت «قضاوت و داوری» میل کند.

سؤال اشتباه: نیازهای بنیادین انسان چندتااست؟ آن‌ها را نام ببرید.

سؤال درست: از بین نیازهای بنیادین انسان، کدام نیاز از همه اساسی‌تر است؟ چرا؟

اصولاً دانش‌آموزان دوره‌ی دبیرستان ممکن است در حیطه‌ی شناختی از حداقل دانش و درک و فهم در مسائل دینی و قرآن برخوردار باشند. بنابراین، سمت‌وسوی آموزش عبارت است از: در مرحله‌ی اول، کاربرد این مفاهیم در حوزه‌ی زندگی فردی و اجتماعی، در مرحله‌ی دوم و در سطحی بالاتر، تجزیه و تحلیل وضع موجود، در مرحله‌ی سوم قضاوت و داوری درباره‌ی آن‌چه که انسان در حوزه‌ی فردی و اجتماعی انجام داده است و درنهایت در

مرحله‌ی چهارم، با الهام از معارف قرآنی، ساختن خود و جامعه‌ی قرآنی. در این صورت، نمونه سؤال‌های اشتباه و درست می‌تواند این‌گونه باشد:

مرحله‌ی اول: کاربرد

سؤال اشتباه در مرحله‌ی اول: ضمن ترجمه‌ی آیه‌ی زیر، بنویسید موضوع اساسی آن چیست؟

قل لا اسالکم علیہ اجرا الا الموده فی القربی

سؤال درست: پس از ترجمه آیه بیان کنید؛ این آیه چه ارتباطی به امامت و پیروی ما از امام دارد؟

مرحله‌ی دوم: تجزیه و تحلیل

سؤال اشتباه در مرحله‌ی تجزیه و تحلیل: نقش‌هایی را که اسلام برعهده‌ی هر یک از اعضای خانواده نهاده است، توضیح دهید.

سؤال درست: ضمن بررسی نقش‌های اعضای یک خانواده از نظر اسلام، بنویسید چرا نمی‌توان این نقش را جابه‌جا کرد؟

مرحله‌ی سوم: ارزش‌یابی (قضاوت و داوری)

سؤال اشتباه مرحله‌ی ارزش‌یابی: با توجه به نامه‌ی حضرت علی (ع) به مالک‌اشتر بنویسید، رهبر با چه کسانی نباید مشورت کند؟

سؤال درست: با توجه به نامه‌ی حضرت علی (ع) به مالک‌اشتر، توضیح دهید چرا رهبر نباید با افراد ترسو مشورت کند؟

مرحله‌ی چهارم: ترکیب (ساختن خود و جامعه‌ی دینی)

سؤال اشتباه مرحله‌ی ترکیب: پیام آیه‌ی زیر را بنویسید. «ولله العزه و لرسوله وللمؤمنین».

سؤال درست: با توجه به مفهوم آیه‌ی «ولله العزه و لرسوله وللمؤمنین» و نیز میل به عزت‌نفس در انسان، توضیح دهید چگونه می‌شود به عزت رسید؟

ب) حیطه‌ی عاطفی

بر عواطف دانش‌آموزان است؛ به گونه‌ای که شاهد تقویت ایمان آنان باشیم. بنابراین، مؤلفان و تهیه‌کنندگان کتاب‌ها سعی داشته‌اند حتی ظواهر الفاظ و نوع صفحه‌آرایی آن‌ها به گونه‌ای باشد که در نهایت شاهد رشد و تقویت ایمان دانش‌آموزان باشیم.

یکی از هدف‌های تعلیم و تربیت دینی و قرآنی، به‌خصوص در دوره‌ی جدید تألیف کتاب‌ها در آموزش و پرورش که در دوره‌ی دبیرستان به‌عنوان دینی و قرآن شهرت یافته است، تأثیرگذاری

نمونه‌ی فرم ارزیابی سؤالات

ردیف	موارد	امتیاز					شماره‌ی سؤال دارای اشکال	نام دبیر:	آموزشگاه:	امتحان: دی	خرداد
		۱	۲	۳	۴	۵					
۱	مشخصات سربرگ: نام و نام‌خانوادگی، کلاس، رشته، ناحیه، نام درس، نام دبیر، تاریخ و مدت امتحان، تعداد صفحات										
۲	تعیین شماره (بارم) سؤالات در ستون سمت چپ برگه										
۳	خوانا بودن سؤالات										
۴	کیفیت تکثیر										

ارزیابی محتوایی و فنی سؤال

ردیف	موارد	امتیاز					شماره‌ی سؤال دارای اشکال
		۱	۲	۳	۴	۵	
۱	نظم منطقی در ترتیب سؤالات از ساده به مشکل						
۲	رعایت تناسب در تعداد سؤالات						
۳	رعایت تناسب محل پاسخ‌گویی با جواب مورد انتظار						
۴	رعایت املای درست، نکات دستوری و نگارشی						
۵	صریح و روشن بودن سؤالات						
۶	اختصاص وقت مناسب برای آزمون						
۷	تناسب نمره‌ی منظور شده با جواب مورد انتظار در قسمت‌های مختلف سؤال						
۸	رعایت بوجه‌بندی کتاب						
۹	تنوع سؤالات براساس رعایت محتوا و اهداف آموزش						
۱۰	رعایت سطوح مختلف حیطه‌ی شناختی در طراحی سؤالات						
۱۱	رعایت اصل انتخابی نبودن سؤالات						
۱۲	نبود پاسخ سؤالات (مستقیم و غیرمستقیم) در سؤالات دیگر						
۱۳	وضعیت ارائه‌ی پاسخ‌نامه‌ی کلیدی برای همه‌ی سؤالات						
۱۴	رعایت اصول علمی- تخصصی در طرح سؤالات عینی						
۱۵	رعایت اصول علمی- تخصصی در طرح سؤالات کوتاه پاسخ						
۱۶	رعایت اصول علمی- تخصصی در طرح سؤالات تشریحی						

پیشنهاد برای بهبود کیفیت طراحی سؤالات

گذراندن دوره‌ی طراحی سؤالیگ
مشاوره‌ی حضوری با گروه آموزش مربوطگ
نظر گروه: